

Tadqiqot **uz**

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Хуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

**31 MAY
№28**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 28-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
14-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
28-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-14**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
28-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-14**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 28-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 май 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 13 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илфор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фаргона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохида Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят ҳалқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибод Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманганд мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманганд мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаҳхоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулdir.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ТАСВИРИЙ САНЪАТ ВА ДИЗАЙН

1. Karimova Nargiz Shodiyorovna	
CHIZMACHILIK FANINI O'QITISHDA XORIJ TAJRIBASI	7
2. Aslonova Oysara Dilmurodovna	
RANG TASVIRDA NATYURMORT.....	9
3. Hodiyeva Barchinoy Jabborovna	
MAKTABDA TASVIRIY SAN'AT DARSLARINING MAQSAD VA VAZIFALARI	11

ТАСВИРИЙ САНЪАТ ВА ДИЗАЙН

CHIZMACHILIK FANINI O'QITISHDA XORIJ TAJRIBASI

Karimova Nargiz Shodiyorovna

Navoiy viloyati Navoiy shahriga qarashli

20 – umumiy o'rta ta'lif maktabining

Tasviriy san'at va chizmachilik fani o'qituvchisi.

Shu o'rinda maktab chizmachiligidagi MDH davlatlarining ayrimlarida chizmachilik bo'limining yoritilishini qisqacha tahlil qilib chiqamiz. Rossiya Federasiyasida darsliklар tayyorlash alternativ (muqobil) shaklda bo'lib, mакtab ma'muriyati o'quvchilarning qiziqishlari, hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish yo'nalishi kabi tasirlarni hisobga olib o'qitiladigan darslikni mustaqil ravishda tanlaydi. Shuning uchun chizmachilik darsliklarining ba'zilarida mashinasozlik, amaliy san'at, gumanitar yo'nalish kabi sohalarlarga alohida urg'u berib tayyorlangan.

Biz INTERNET materiallarida 10 ga yaqin turdagи shunga o'xshash darsliklarni ko'rib chiqdik. A.Pavlova, Ya.Roymann, G.Preobrajenskaya, V.Stepakova, G.Xakimov kabi mualliflar tomonidan tayyorlangan darsliklar o'quvchilarni ma'lum soha yoki kasbga yo'naltirishga mo'ljallab tuzilgan. Mavzu bo'yicha ma'lumotlar sodda chizmalardan foydalanib, eng ko'p qo'llaniladigan va o'quvchilarga tanish bo'lgan mahsulot (buyum) larning chizmalarida shartli belgilanishi hamda shartli tasvirlari tushuntirilgan.

Mavzular o'quvchilar uchun tushunarli tarzda ochib berilgan. Mavzularni o'zlashtirgandan keyin o'quvchilarga bir qancha topshiriqlar ham taklif qilinadi. Ko'rib chiqilgan darsliklarda o'quvchilarning yosh xususiyati hamda ular o'zlashtirishi zarur va amaliy ahamiyatli materiallar keltirilgan. Ukraina respublikasida bugungi kunda amalda bo'lgan umumta'lif maktablari uchun Chizmachilik darsligida ham shunga o'xshash tarzda yondashilgan.

Rossiya Federasiyasida maktablari qo'llanilib kelinayotgan Chizmachilik darsliklari dan ayrimlarini ko'rib chiqamiz. Hozirgi kunda chizmachilik kursi bo'yicha RF da ko'plab alternativ darsliklар amalda qo'llanayotganiga qaramasdan A.D.Botvinnikovnig Chizmachilik darsligi keng foydalanib kelinmoqda. Ushbu darslik MDH davlatlardagi umumta'lif maktablari chizmachilik fani uchun asos, klassik ko'rinishga kelib qolgan. Darslikni maktablarda qo'llanilib boshlanganiga 30 yildan oshib qoldi. Ushbu darslik Rossiya Federasiyasida ta'lif va fan vazirligi tomonidan tasdiqlangan amaldagi dasturga mos bo'lib, chizmachilik fani bo'yicha asosiy o'quv qo'llanma hisoblanadi. Darslikka nazariy ma'lumotlar bilan bir qatorda o'rganilgan materialni mustahkamlash va takrorlash uchun savollar va topshiriqlar, grafik va amaliy ishlар ham kiritilgan.

Kitobdagи illyustrasiyalar o'quvchilarning mavzuni tushunishlarini osonlashtirishga ko'maklashishga yo'naltirilgan va yetarlicha yuqori sifatda bajarilgan.

Ushbu darslikda o'quvchilar mavzularini o'zlashtirib olganlaridan keyin o'qituvchi tomonidan beriladigan chizmalarini o'qishni bilishlari ko'zda tutilgan. G.F.Xakimov va boshqalar tomonidan 9-sinf o'quvchilari uchun yaratilgan Chizmachilik. Amaliy kurs darsligi o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Ushbu darslik Boshqirdiston davlat pedagogika universitetining Tasviriy san'at, chizmachilik va mehnat o'qitish metodikasi kafedrasi va Ufa davlat aviasiya texnika universitetining Chizma geometriya va chizmachilik kafedralari hamkorligida yaratilgan.

Darslik chizmachilik fanidan o'quv darturiga mos tayyorlangan bo'lib, hududiy komponentlarga ega. Darslikda chizmachilik fanining ayrim bo'limlarini chuqur o'rganish hamda texnologiya va mehnat ta'limi darslarida bajariladigan loyihalarning grafik qismlarini taxt qilishga tegishli qo'shimcha ma'lumotlar ham keltirilgan. Darslik ta'limga faoliyatli yondashuvga asoslangan original metodika asosida tayyorlangan.

Unga o'quvchilarning ijodiy fazoviy tasavvurlari va obrazli fikrlashlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan har xil grafik topshiriqlar kiritilgan. Ushbu darslikning o'rganib, respublikamizda nashr qilinadigan darsliklarga joriy qilish mumkin bo'lgan afzallik tomonlari bor. Unga

qo'shimcha ravishda darslikdagi barcha materialni o'z ichiga olgan kompyuter test topshiriqlari ishlab chiqilgan. 122 ta test topshiriqlari quyidagi mavzular bo'yicha tuzilgan:

- amaliy grafika;
- proeksiyalash;
- chizmalardagi tasvirlar;
- texnik grafika;
- qurilish grafikasi.

Kompyuter test topshiriqlari darslikning asosiy bo'limlaridan o'quvchilarning bilim darajalarini o'qituvchi yordamisiz baholash imkonini beradi. Bundan tashqari ushu testlar yordamida o'z-o'zini testdan o'tkazib, mavzularni o'zlashtirishdagi kamchiliklarni aniqlash mumkin. Test topshiriqlarining amaliy qimmati shundan iboratki, chizmachilikda testlardan foydalanishda o'quvchilarning chizmachilik fanini o'rganishga bo'lgan intilishlari ortib, ularning grafik savodxonlik darajasi ko'tariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Raxmonov I. Chizmachilik. O'qituvchi kitobi (8-sinf). –T.: O'qituvchi, 2010
2. Raxmonov I. Chizmachilikdan didaktik o'yinlar. –T.: O'qituvchi, 1992
3. Воротников И.А. Занимательное черчение. -М.: Просвещение, 1990.
4. Геръвер В.А. Творчество на уроках черчения. -М.: ВЛАДОС, 1998.
5. под. ред. Василенко Е.А. Методика обучения черчению. -М.: Просвещение, 1990.
6. Ройтман И.А. Методика преподавания черчения. -М.: ВЛАДОС, 2000.
7. Шарикян Ю.А. Методика преподавания курса «Машиностроительное черчение». -М.: Высшая школа, 1990.

RANG TASVIRDA NATYURMORT.

Aslonova Oysara Dilmurodovna
Zarafshon shahar 1-AFCHO'I maktabi
Tasviriy san'at fani o'qituvchisi
Telefon raqami: 99893 437 53 33

Annotatsiya. "Natyurmort" so'zi frasuzcha bo'lib "jonsiz narsalar (natura)" ma'nosini anglatadi. Bu janrdan asosan rangtasvir va grafika asarlarida keng qo'llaniladi. Tasviriy san'atning bu janrida gullar, mevalar va sabzavotlar qushlar, baliqlar oziq-ovqatlar, turli predmetlar aks ettiriladi.

Kalit so'zlar. Natyurmort, rangtasvir, grafika, Gollandiya, Ispaniya, J.Sharden, F.Snayders, I. Mashkov, P.Konchalovskiy, L.Salimjonov, tasviriy vosita, spektr, axromatik .

Natyurmort mustaqil janri sifatida XV –XVI asrlarda Gollandiya va Ispaniyada paydo bo'lgan. Natyurmortning ikki xili mavjud . Birinchisi mustaqil ravishdagi natyurmort bo'lsa, ikkinchisi yordamchi yoki to'ldiruvchi natyurmortdir. Natyurmortning birinchi turida faqat natyurmort tasvirlansa, ikkinchi turida natyurmort birorta portret yoki maishiy janrdagi tasvirda qo'shimcha detal sifatida ishlangan bo'ladi. Natyurmortning xarakterli xususiyati – uning hayotdan, go'zallikdan zavqlanishga yo'naltirilganligidadir. Bu vazifani rassom gullar, meva-sabzavotlar, oziq-ovqatlarni turli ko'rinish va ranglarda ifodalab, kishilarning his-hayajonini uyg'otish orqali bajariladi. Natyurmortning turli millat va elatlarning turmush tarzi haqida ma'lumotlar berishi ham o'ta muhimdir. Mutaxasislar natyurmortning kishilarga ikki xil ta'sirini qayd qilishadi. Birinchisida, natyurmort kishilarni go'zallika oshno etib, ularni hayotdan zavqlanishga chorlaydi. Agarda u meva-sabzavot va oziq-ovqatlar tasviridan tashkil topgan bo'lsa, tomoshabinga yaxshi kayfiyat va ishtaha baxsh etadi. Ikkinchisida natyurmort o'zi haqida emas, balki u bilan bog'liq shaxs uning egasi haqida ma'lumot beradi. Bunday natyurmortlarda kishilar aks etmasa-da, biroq uning didi, ijtimoiy mavqeyi ifodalanadi. Natyurmortlarning bu ikki xili yaxlit holda ifodalanishi ham mumkin. Bu janrlarda ijod qilgan rassomlardan J.Sharden, F.Snayders, I. Mashkov, P.Konchalovskiy, L.Salimjonovlar katta shuhrat qozonganlar. Agar insonda xohish – istak qattiq bo'lsa, atrofdagi barcha narsalarni aniq ko'chirib chizishni o'rganish mumkin. Ammo borliqni faqatgina ko'chirib chizish, bu rassom bo'ldim degani emas.

Tasviriy san'atda uning rangtasvir va grafika tushunchalari mavjud bo'lib, ular bir-biridan ishlanish yo'llari hamda uslublari, tasviriy vositalari bilan farqlanib turadi. Rang inson hayotida muhim ahamiyat kasb etuvchi hodisadir. U turli vaziyatlarda odamga har xil ta'sir etadi. Shuning uchun biz ayrim paytlarda ranglarni «quvonchli» va kayfiyatimizni tushkunligini ifoda etish mumkin bo'lgan «xixra» deb atashimiz beziz emas. Inson qadimgi paytlardanoq rangning ana shunday xususiyatlarini hisobga olib, o'z faoliyatida unumli foydalananib kelganligi ma'lum. Ayniqsa, shunday vosita sifatida rassomlar undan ustalik bilan foydalanganlar. Asarlariga har xil ranglar bilan jilo berib, odamlar kayfiyatiga turlicha ta'sir etib fikrlar uyg'otadigan tasvirlar yaratishga erishganlar. Ammo rang xususiyatlarini yaxshi bilish har bir tasvir chizishni o'rganuvchi uchun juda ahamiyatlidir. Maktab fizika kursidan ma'lumki ranglarning deyarli hammasi spektrning asosiy uch rangini qo'shish orqali olinadi. Ular qizil, sariq, zangori ranglardir. Bular asosiy ranglar deb ataladi. Asosiy ranglarni qo'shish orqali qo'shimcha ranglar olinadi. Masalan, qizil va zangorini qo'shish orqali binafsha, qizil va sariqnini qo'shish orqali zarg'aldoq, sariq va zangorini qo'shish orqali esa yashil ranglarni hosil qilish mumkin. Ranglar tabiatdan ikki xil xususiyatlari: iliq va sovuq bo'ladi. Iliq ranglar qatoriga qizil, sariq zarg'aldoq va ularga yaqin ranglar, sovuq ranglar qatoriga yashil, zangori, binafsha va ularga yaqin bo'lgan ranglar kiradi. Shuningdek, axromatik va xromatik ranglar ham bo'ladi. Oq, kulrang va qora ranglar axromatik ranglardir. Qolgan ranglarning hammasi xromatik ranglardir. Axromatik ranglar bir-biridan faqat och-to'qligi bilan farq qiladi. Masalan, oq, kulrang, qora, qoraroq, juda qora va boshqalar. Xromatik ranglar esa bir-biridan rang tusi, ya'ni qizil, sariq, ko'k, yashil, jigarrang va hokazo, och-to'qligi, ya'ni och qizil, to'q sariq, to'q qizil, och sariq kabi va to'yinganligi ya'ni yorqin, xiraliligi bilan farq qiladi. Rangtasvir ishlashda uning qonun-qoidalarini, usul va texnologiyasini o'rganish muhim ahamiyatga ega vazifalardandir desak xato bo'lmaydi. Shunday zarur shartlar qatoriga axrornatik va xromatik ranglar haqidagi bilimlar ham kirishi tabiiydir.

Ko'zimiz ko'ra oladigan tabiatdagi hamma ranglarni shartli ravishda ikkiga: axromatik va xromatik ranglarga bo'lish mumkin. Oqdan to'q qoragacha bo'lgan ranglar axromatik ranglarga (oq, kulrang, qoramtil, qora, to'q qora) qolganlari esa xromatik (qizil, sariq, ko'k va hokazo) ranglarga kiradi. Xromatik ranglar o'z navbatida, shartli ravishda yana ikkiga, issiq va sovuq ranglarga bo'linadi. Issiq ranglarga olov, quyosh, qizigan narsalarning rangini eslatuvchi qizil, sariq, zarg'aldoq ranglar kiradi. Muz, havo, suvlarning rangini eslatuvchi ko'k, moviy, binafsha ranglar sovuq ranglarga kiradi. Yashil ya binafsha ranglar goh issiq, goh sovuq ranglarga kirishi mumkin, chunki yashil rang sariq va ko'k ranglarning aralashmasidandir. Binafsha rang esa qizil va ko'k ranglarning aralashmasidan hosil bo'ladi. Ko'rinish turibdiki, bu ranglar issiq va sovuq ranglarning aralashmasidan hosil bo'lgan. Aralashtirishda issiq rang miqdori sovuq rang miqdoriga nisbatan ko'proq bo'lsa, hosil bo'lgan rang issiq rang qatoriga, sovuq rang miqdori ko'proq bo'lsa, sovuq ranglar qatoriga o'tishi mumkin. Xuddi shunday binafsha rangda qizil rang ko'proq bo'lsa issiq, ko'k rang ko'proq bo'lsa sovuq ranglar qatoriga kiradi. Demak, o'quv mashg'ulotida rangtasvirni ishlashda qo'yilmadagi narsa va buyumlarning yorug'soya nisbatlari, shuningdek, rang nisbatlarini ham ochib aniq ko'rsatish muhim ahamiyatga ega, Ranglarning tabiiyligini tasvirda to'g'ri bajarish ancha qiyin ish hisoblanadi. Bunga jiddiy mehnat, nozik did va zo'r mushohada orqali erishish mumkin. Ayniqsa, naturmortdagи narsalaniing och- to'qlik darajalarini farqlashga, undagi tus birligini tushunishga o'rganish uchun naturmortni bitta rangda tasvirlash katta ahamiyatga ega. Bu usulda rasm ishlash keyinchalik qiyin naturmortlarning rangli tasvirini bajarishga o'ti-shni ancha osonlashtiradi. Bir rangda yozish usuli «grizayl» deb ataladi. Natyurmortlar ko'pincha xonalarga qo'yib ishlanadi. Ammo ba'zan uni tabiat qo'ynida tashkil qilib tasvirlashga ham to'g'ri keladi. Shunday paytda naturmortni ishlashdan avval uning rang xususiyatlarini tahlil qilib, tushunib olish muhimdir, chunki xona ichiga qo'yilgan natunnortga derazadan tushayotgan nur narsalarning yorug' qismida sovuq ranglarni beradi. Buyiimlardan tushayotgan soyalar esa aksincha, iliq, issiq bo'lib ko'rindi. Ochiq havodagi, chizilayotgan narsalar buning aksidir, ularning soyasi sovuq, yorur qismi esa iliq bo'lib ko'rinishi mumkin

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. B.Z. Azimova "Natyurmort tuzish va tasvirlash metodikasi" Toshkent – O'qituvchi-1984.
2. X.Egamov.Bo'yoqlar bilan ishlash. –Toshkent . "O'qituvchi"1981.
3. www.ziyouz.com

МАКТАБДА TASVIRIY SAN'AT DARSLARINING MAQSAD VA VAZIFALARI.

Hodiyeva Barchinoy Jabborovna
Navoiy viloyat Qiziltepa tumanidagi
22-umumiy o'rta ta'lif mifik
Tasviriy san'at fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Umumiy o'ra ta'lif maktablarida tasviriy san'at o'quv predmetining maqsadi barkamol, komil insonni uning badiiy madaniyatini shakllantirishga qaratiladi. Tasviriy san'at o'quv predmeti har har inson uchun zarur bulgan badiiy madaniyatga doir elementar bilim va malakalar beradi.

Kalit so'zlar. Soya, rangshunoslik, perspektiva, kompazitsiya, badiiy did, estetik, ijodiy qobiliyat, Rassom, elementar bilim, me'morchilik, tasviriy, amaliy.

Har bir o'quvchi kelajakda qaysi sohada ishlashidan qatiy nazar u ishdan tashqari vaqtlarida dam olishi, hordiq chiqarishi, ish vaqtida sarflangan quvvatini tiklashi kerak bo'ladi. Bunga u yuksak badiiy saviyada ishlangan san'at asarlari bilan muzey, ko'rgazmalar va boshqa joylarda tanishish, ularni idrok etish, ulardan zavqlanish orqali erishadi. O'quvchilar o'zlarining kelajak hayotlarida ma'lum miqdorda rasm ishslashlariga to'g'ri keladi. Rasm chizishni bilish, faqat rassomlar, dizaynerlar, me'morlar uchungina emas, u o'qituvchilar, injinerlar, mediklar, quruvchilar, agronomlar, harbiylar, olimlar uchun ham zarurdir. Maktablar o'z nomiga ko'ra umumiy o'rta ta'lif maktablari deb nomlanib, bolalarga boshqa fanlar qatori tasviriy, amaliy va me'morchilik san'atlaridan umumiy, elementar bilim va ko'nikmalar berishni vazifa qilib qo'yadi. Yana shuni ham ta'kidlash kerakki, umumiy o'rta ta'lif maktablari rassomlarni taylorlamaydi, iqtidorli bolalar bilan ishslash, ularni rivojlantirish bilan ham shug'ullanishni nazarda tutmaydi. Rassomlar tayyorlash, iqtidorli bolalar bilan ishslash maktab to'garaklarida, maxsus maktab va akademik litseylarda, kollej va oliy o'quv yurtlarida amalga oshiriladi. Shuning uchun umumiy o'rta ta'lif maktablarida hadda ziyod bolalarni qiyab qo'yadigan, ortiqcha zo'riqishga olib keladigan topshiriqlar berishga harakat qilish to'g'ri emas. Maktabda tasviriy san'at mashg'ulotlarining vazifalari haqida to'xtalganda ularni shartli ravishda ikki qismga bo'lish mumkin. 1.Tasviriy san'at darslarining o'ziga xos,maxsus vazifalari hisoblanib ular: borliqdagi va san'atdagi go'zalliklarni ko'ra bilish, idrok etish, tushinish va qadrlashga o'rgatish; estetik va badiiy didni o'stirish; bolalar badiiy fikr doirasini kengaytirish; badiiy ijodiy qobiliyat va fantaziyani rivojlantirish; tasviriy san'atning nazariy asoslari (yorug', soya, rangshunoslik, perspektiva, kompazitsiya) bilan tanishtirish; rasm ishslash, haykal yasash, badiiy qurish-yasash yuzasidan elementtlar, malakalar hosil qilish; kuzatuvchanlik, ko'rish xotirasi, chamalash qobiliyati, fazoviy va obrazli tasavvyrlarini, abstrakt va mantiqiy tafakkurni rivojlantirish; tasviriy, amaliy me'morchilik san'at asarlarini tushungan holda o'qiy olishga o'rgatish; san'atga nisbatan qiziqish uyg'otish uni qadrlashga, sevishga o'rgatish. 2.Tasviriy san'at drslarining qo'shimcha vazifalari,ular; bo lijni, hayotni bilishga ko'maklashish; milliy g'urur va milliy istiqlol mafkurasini amalga oshirish; bolalarga axloqiy (vatanparvarlik, baynalminnal); mehnat, jismoniy tarbiyani amalga oshirish; bolalarni turli kasb va hunarga yo'llash. Tasviriy san'at o'quv predmetining maqsadi va vazifalari haqida to'xtalganda yana shuni qayd qilish lozimki, u maktabda o'qitiladigan deyarli barcha o'quv predmetlari bilan bog'lanadi va ular yuzasidan materiallarni o'zlashtirishga samarali ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa u o'qish, adabiyot, geografiya, tabiatshunoslik, biologiya, tarix, matematika, mehnat darslarida alohida ahamiyat kasb etadi. Tasviriy san'at, hattoki, jismoniy tarbiya, kimyo, musiqa darslari uchun ham foydalidir. Shuni ham qayd qilish lozimki tasviriy san'at estetik tarbiyani amalga oshirishga qaratilgan bo'lsada u axloqiy, mehnat, ekologik, jismoniy tarbiya darslari samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi. Maktabda tasviriy san'at estetik tarbiyani amalga oshirishga yo'naltirilgan asosiy o'quv predmeti hisoblanib, u quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi: - o'quvchilarining tabiat, san'at va hayotdagi go'zalliklarni idrok etishga o'rgatish: - o'quvchilarining estetik didini tarbiyalash, go'zallikni baholay olish qobiliyati, haqiqiy go'zallikni xunuk voqeа va narsalardan farqlay bilishga o'rgatish; - shaxsnинг tasviriy-ijodiy faoliyatida o'zini ko'rsata bilishga, hatti-harakatini qo'llab-quvvatlash va hayotga go'zallik kiritish malakalarini o'stirish: - bolalarning badiiy fikr doirasini kengaytirish va boshqalar. Tasviriy san'at o'quv predmeti o'z xarakteriga ko'ra estetik

tarbiyaning asosini tashkil etuvchi estetik idrok, estetik zavq, estetik his-tuyg'u, estetik did, estetik mulohaza, estetik baholash, estetik ijod kabi sifatlarni o'stirishda katta rol o'ynaydi. Dekarativ kompazitsiya darslarida o'quvchilar naqshlar, amaliy san'at buyumlaridagi go'zallikni his qiladilar va o'zлari ham shunday kompazitsiyalar tuzishga harakat qiladilar. O'quvchilarni tabiatdagi narsalarning yorqin va yaltiroqligi, nafis va tozaligi, ular bo'laklarining qaytarilishi yoki almashinishi, simmetrik tarzda joylashuvi to'lqinlantiradi. Tabiatdagi gullarning rang va shakllarining turli-tuman bo'lishi, kapalak va ninachilar, qushlarning engil pardozi, bahorgi va kuzgi manzaralarning chiroyi, majnuntolning suluvgi, maysazorlarning quyosh nuri ostida jilvalanishi, uy derazalarning kechki miltllab ko'rinishi hayajonlantiradi. Bolalarda bunday his tuyg'uning o'sishi, ularda predmet va hodisalar xususiyatlarini estetik baholashn malakalarining shakllanishiga olib keladi. Bolarning faoliyatlarida obrazli iboralarning, ya'ni "xush bichim", "quvonchli", "bayramdagidek" ishlatalishi ularda borliq va hodisalarni estetik idrok etish malakalari shakllanayotganligidan dalolat beradi. O'qituvchi shoxcha va barg chiqargan daraxtlarnibolarga ko'rsatish orqali yosh barglarni rangi och-yashil va nozik ekanligini qayd etadi. Bahorgi yomg'irdan so'ng o'simlik barglarining tozaligini, ularni xuddi yuvib qo'ygandek ko'rinishi, ulardag'i yomg'ir donalarining kumushdek yaltirrab ko'rinishini ta'kidlaydi. Kuz faslidagi tabiatda daraxt barglarining sariq va qizg'sh ranglarining oltin tusga kirganligini,to'kilgan barglarining shildirab "gaplashishi" obrazli ko'rinishda ifodalananadi. Bolalar o'z rasmlarida uy, daraxt, qushlar, hayvonlar, odamlar, transport vositalarini tasvirlaydilar. Bundan ular so'zsiz tasvirlanuvchilarning o'lchovlari, proporsiyalari, fakturasi, shakllari, rangiga duch keladilar va ularni rasmda kompazitsion jihatdan to'g'ri joylashtirishga harakat qiladilar. Bu esa ularning tuzilishidagi proportionallik, mukammallik, maqsadga muvofiqlik haqida fikr yuritishga undaydi. Bolalar narsa va hayvonlarni shakl va rang jihatidan o'ziga jalb etadigan tomonlari, ularni qayisi tomonidan chiroyli ko'rinishi, ularning yaxshi va foydali tomonlari nimada ekanligi haqida o'ylaydilar. O'quvchilar tabiatdag'i narsa va hodisalar haqida o'ylar ekanlar, o'qituvchi o'z e'tiborini ularning tushinchasiga mos bo'lgan voqe va hodisalarning go'zalligi va mukammalligiga qaratadi. U go'zallik kechinmalari orqali bolalarni tevarak-atrofdagi hodisa va voqealarni baholay olishga o'rgatishga harakat qiladi, insonparvarlik, vatanga muhabbat, mehnatga ishtiyoq his-tuyg'ularini uyg'otadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Botir Boymetov Qalam tasvir "MUSIQA" nashriyot TOSHKENT-2006
2. B.Z.Asimova ,R.Rajabov,S.F.Abdirasulov,Tasviriy san'atga oid atamalarning izohli lug'ati.Toshkent -1994.
3. www.ziyouz.com

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 28-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(14-қисм)

**Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев**

Эълон қилиш муддати: 31.05.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000